

Велике турне в глибину сучасності

Юлій Швець

«Ірландець»

Сценарій Чарльза Брандта і Стівена Зелмана

Режисер Мартін Скорсезе

У головних ролях: Роберт де Ніро, Аль Пачіно, Джо Пеші
США. 2019

Кадр з фільму «Ірландець».
Режисер Мартін Скорсезе. США, 2019.

«Ірландець» Мартіна Скорсезе – один із найочікуваніших фільмів 2019 року. Стрічка метра кримінального жанру отримала діаметральні оцінки публіки та не наблизилась до «Оскара». Історія профспілкового діяча й мафіозного кілера Френка Ширана, а також його колег і друзів – мафіози Рассела Буфаліно та лідера профспілки водіїв-далекобійників Джиммі Хоффи часів президентства Джона Кеннеді, – давно захопила увагу Роберта де Ніро, а потім ідея постановки полонила й Скорсезе. Сюжет мав стати стартом «нової» чи то підсумком «старої» епохи для знаменитих акторів, ушлякованого режисера й жанру кримінальної саги взагалі. Що вдалося з вельми амбітного задуму: втомливі три з половиною години екранного часу, безліч відсилок і розгалужених сюжетних ліній, майстер-клас видатних акторів чи велике дзеркало епохи?

Аби не стати об'єктом значної маніпуляції, потрібно зрозуміти, що «справжня історія» «Ірландця» справжня лише в кінематографічному сенсі. Ми зустрічаємось з однією з версій реальної історії в романі Чарльза Брандта «Я чув, що ти фарбуєш будинки», де використано спогади Ширана; потім історія трансформується, переосмислюється та адаптується під потреби замовників Netflix. І вже неможливо зрозуміти – чого в цьому чутливому і вибухонебезпечному досі кримінально-політичному сюжеті більше: іміджевих інтересів самого кілера, італійської мафії чи її затятих конкурентів, що витрачають мільярди для її дискредитації? «Справжня історія» не меншою мірою могла бути інспірована певними колами ФБР. Адрже відомство ще не розкрило таємницю зникнення Джиммі Хоффи – людини чесної, вольової, харизматичної, справжнього сина свого народу, який мав шанси бути обраним на вищі політичні посади. Скинути його з політичного Олімпу, одначасно розправившись з італійською мафією, – цілком у

дусі організації Гувера, що інколи працювала задля власних інтересів¹.

Утім, стрічка Скорсезе – чи не найменшою мірою історія Френка Ширана (Роберт де Ніро), напівіталійця-напівірландця, «спокушеного дияволом» в особі італійського мафіози Рассела Буфаліно (Джо Пеші), щоб стати охоронцем, другом, а згодом убивцею полум'яного народного лідера ірландця Джиммі Хоффи (Аль Пачіно). «Ірландець» – це передовсім велична історія зіткнення особистості й нищості, руху грошових потоків та національної самоідентифікації, які, переплітаючись, творили історію Америки.

Духовна сила у фільмі Скорсезе зосереджується не в особі стриманого флегматичного Френка, яким його грає, навмисно користуючись лише суцільними акторськими штампами, Роберт де Ніро, хоча саме за його персонажем закріпилось ім'я «Ірландець», яке сприймають як таке, що дало назву фільму. Це прізвисько відтворює національність споконвічних «ворогів» італійських гангстерів – вихідців з Ірландії, виключною територією яких у США були поліцейські структури. Звичайно, прізвисько Френка має негативно-іронічну конотацію; його функція в «Таємній вечері» інша: Ширан – послідовник і антагоніст Хоффи. А от Джиммі Хоффа – ірландець повноцінний, не удаваний; він – класичний трагедійний герой, який свідомо заплатив високу ціну за невміння впоратись із вродженим почуттям справедливості. Аль Пачіно створює винятково згущений образ-гротеск політичного романтика (певна «театралізація» з часів античного Риму є атрибутом на-

¹ Про це свідчать численні матеріали, які стали доступними у зв'язку з судовим процесом над заступником директора ФБР часів Водергейту. Останній розкрив темні оборудки оточення президента Річарда Ніксона, але й сам виявився фігурантом не менших махінацій та політичного шантажу.

родного трибуна), полемізуючи з гіперреалістичним акторським «існуванням» Роберта де Ніро. Унікальність двох художніх прийомів вторить життєвому дуалізму прототипів: у спадок прийдешнім поколінням вони залишать і модерну мрію ірландця Хоффа, і недовірливий консерватизм Ширана (останній дотримується традицій і зустрічає виклики стримано-лукавою усмішкою).

Непрості міжетнічні стосунки та розподіл «сфер впливу» у багатонаціональному соціумі – лише тло головного нарративу «Ірландця» – «руху грошових потоків». Організовану злочинність цікавлять «потоки», які називають «відчуженими». Перша історична згадка про них – шахрайська оборудка, за яку одне плем'я було вигнане з Єгипту й сорок років блукало пустелею задля самоочищення². Відтоді «відчуженими» кошти іронічно іменують тому, що на основі довіри вони передаються у користування різноманітним компаніям, фондам, банкам тощо. У них ніби є власник, але через відсутність контакту зі своїми грішми, володіє він ними суто номінально. «Надане в користування повертається з неохотою, бо вже вважається своїм», – констатує антична мудрість. Саме «відчужені» пенсійні заощадження водіїв-далекобійників Джиммі Хоффа давав у позику зацікавленим. Взамін «милі друзі» забезпечували профспілкам силову «прикриття» в їхній жорстокій і впертій боротьбі за економічні права (охорона мітингів, страйків, війна зі штрейкбрехерами тощо). З огляду на таку взаємодію федеральні агенти стали вважати кредити надто відчуженими, й Хоффа сів у в'язницю. Не втративши довіри водіїв, він, однак, мав намір повернутись. Але його плани не влаштували ні владу, що бажала мати справу з людьми поміркованими, ні мафію, якій він перешкоджував спустошувати робітничу касу. Тож долю Джиммі було вирішено, питання було лише в тому, хто натисне на спусковий гачок. Можна припустити, що «міжнародна ворожнеча» (необачно сказане слово «народець», за яке Хоффа не побажав вибачитись) могла бути лише прикриттям справжньої причини розправи – політичної або ж економічної.

Католик і етнічний італієць Скорсезе³, попри відчужено моторошну, подекуди саркастичну авторську посмішку в «Ірландці», викладає версію, описану в романі, бо щиро сердно прагне олюднення та превентивного національного самоочищення – незалежно від того, мала місце в історії його нації схожа «історія безчестя» чи вона майстерно сконструйована його ворогами. Знаний режисер робить важливе щеплення своєму сильному народу, що,

Аль Пачіно і Роберт де Ніро у фільмі «Ірландець».

окрім грішників, здатен народжувати праведників, які можуть брати на себе відповідальність за діла грішників. Стендаль у своїх подорожах по Італії писав, що саме в Римі він зустрівся з трьома скромними філософами, які були позбавлені європейської популярності, але за глибиною і ясністю мислення залишали позаду всіх світил того часу. Очевидно, печальна мудрість Скорсезе, яку *grand maestro* демонструє в останній роботі, є спадком тих давніх традицій.

Невпинний плин часу перетворює всіх задіяних у стрічці «блазнів» і «королів» у позбавлених величчя пересічних людей похилого віку. Грим і комп'ютерна трансформація облич створюють ефект прямого занурення в часи політичних і економічних турбуленцій, що спровокували перетворення профспілок у мафіозні синдикати, задіяні в політичних і кримінальних іграх. Хоч як це дивно, але нові часи мають такі ж проблеми. Природа оновлюється, аби залишатись незмінною, сучасники живуть тими ж ілюзіями корисливості, зради, хворобливого нарцисизму, самотності й невпинного саморуйнування. Але, як завжди у Скорсезе, «вічний сюжет» неминучої перемоги старості й смерті, граючи тривожними відблисками шекспірівської трагедії, навіть останнім грішникам не відмовляє в надії.

Кадр з фільму «Ірландець».

² Представники кочового племені, втерлися в довіру й упевнили фараонів, що десятину зібраного врожаю слід віддавати в «стабілізаційний фонд», який у посушливі роки має вберегти країну від мору та бунтів. Десятиліття зерно безоплатно «відчувалося», не напружуючи єгиптян, але настав рік посухи. Піднявши на нього ціну, ділки за кілька місяців спустошили гаманці трударів і казну фараонів. Єгиптяни оцінили економічний геній прибульців, які довели до рівня мистецтва вміння «купити задешево», і плем'я змушене було покинути територію, наостанок вчинивши жакливу розправу над нащадками тих, хто дав їм притулок.

³ Режисер збирає подвійне громадянство – італійське та північноамериканське.